उपाय: प्रतिष्ठितिर्न दृशमुद्वहवलानि च ॥"
इति वचनात् दृश वलानश्च ।) उद्वः । इलमरः । १ । १ । १४ ॥

दृशमुजा, स्त्री, (दृश भुजा बाहवो यस्याः ।) दुर्गा । यथा, कालिकापुराणे ५६ अध्याये ।
"इतिहसं पुराकल्पं मभौ: सायम्भुवेऽन्तरे । प्राद्भूता दृशमुजा देवी देवहितायं वै ।
सर्वा चेतासुरसहारी जगतां हितकाम्यया । पुरा कल्पे यथा दर्त्तं प्रतिकल्पं तथा तथा ॥
प्रवर्त्तते सर्व्व देवी देवानां साहायाय वै । प्रतिकल्पं भवेन्नामो रावणस्यापि राक्षस: ।
तथैव जायते युद्धं तथा चिदशमक्षम: ।
सर्व्वं रामसहस्राणि रावणानां सहस्रश: ।
भविष्यन्ति भूतानि तथा देवी प्रवर्त्तते । पूजयन्ति सुरा: सर्व्वे सर्व्वं शैरोजयन्त्यपि ।
तथैव च नरा: सर्व्वे कुर्य्यु: पूजां यथाविधि ॥"
(दृशवाहुविशिष्टे, त्रि । यथा, कालायवीतन्त्रे महाकाल्या ध्यानम् ।
"दृशभक्ता दृशभुजा दृशपादाब्जपद्मा । धिशालया राजमाना चिंत्रजोचनमालया ॥")

दृशमूमिमा, पुं, (दृशमू भूमीव दानादिव दृशे प्रभवतीति । ईम् + अच् ।) सुद्वः । इति त्रिकाण्डशेषः ॥

दृशम:, त्रि, (दृशानां पूरण: । दृशन् + "तस्य पूरणे डट् ।" ५ । २ । ४८ । इति डट् । "नान्तादसंख्यादेर्मट् ।" ५ । २ । ४९ । इति मट् ।) दृशसंख्याया: पूरण: । इति व्याकरणम् ॥ दृशद् इलाति भाषा । (यथा, ऋग्वेदे । १ । १५८ । ६ ।
"दीर्घतमा मामतेयो जुजुर्वान् दृशमे युगे ॥")

दृशमी, स्त्री, (दृशम + ङीप् ।) तिथिविशेष: । सा चन्द्रस्य दृशमकलाक्रियारूपा तद्दृशमीचिह्नकालपरा । या, इति तिथ्यादितत्त्वम् ॥ सा सर्व्वासां दिशामतिथिया । यथा,—
"दृशमीं च तिथिस्तासामतिथे दयितामवत् । तस्यां दशाशनो यस्तु सुव्रतो भवते नर: ।
तस्य पापभयं नास्तु कुर्व्वन्ध्वरघरर्दृश ! ॥"
इति वराहपुराणम् ॥ *
तत्र जातस्य फलं यथा, कोष्ठीप्रदीपे ।
"विद्यावियोगी धनपुत्रयुक्त: प्रलम्बकर्ण्णो मदशाधिकश्री: ।
उदारचित्त: सुमना दयालु: प्रकल्पितार्थे दृशमी यदि स्यात् ॥"

दृशमूलवला, स्त्री, (दृशानां मूलानां समाहार: । मरणविशेषवला । इति नानार्थटीकायां भरत: । (दृशसंख्याया: पूरणी । यथा, मनु: । २ । ८० ।
"श्रोत्रं त्वक् चक्षुषी जिह्वा नासिका चैव पञ्चमी ।
मनश्च दशमं तेषां दृशमी स्मृता ॥")

दृशमू, [न्] त्रि, (दृशम + "वयसि पूरणात् ।" ५ । २ । १३० । इति इनि: ।) अतिवृद्धः । नवतेरूर्द्धं दृशमीवयसातिवृद्धः स विज्ञातव्यः ॥ इत्यमरभरतौ ॥

दृशमीश्व:, त्रि, (दृशन्मायस्यार्थं तिष्ठतीति । स्था + क: ।) चौरराज: । स गडवीजः मरणावस्थाप्राप्तश्च । इद्धः । स च अतिवृद्धो नवतेरुपरि वर्त्तमानः । इत्यमरभरतौ ॥
मृतावस्थाप्राप्तश्च । इति हेमचन्द्रः ॥

दृशमुख:, पुं, (दृश मुखानि यस्य ।) रावणः । इति त्रिकाण्डशेषः ॥ (यथा, गीतगोविन्दे । १ । १२ ।
"वितरति दिक्षु रणे दिक्पतिकमनीयं दृशमुखमीलयति रमणीयम् ॥")

दृशमुखान्तक:, पुं, (दृशमुखस्य रावणस्य अन्तक: ।) श्रीरामः । इति शब्दरत्नावली ॥

दृशमूलक, क्ली, (दृशानां सूचकानां समाहार: ।) वृक्षिमक्षिणोश्चमयानामेभ्यामाद्भमातामुमाज्ञ-भीर्णा दृशानां सूलम् । इति राजनिर्घण्टः ॥ (शतदृशगा यथा, सुश्रुते । १ । ४५ ।
"सोमहिषाजाविगजवसरोष्ट्राणां तीक्ष्णानि कटुसुण्ठानि तिक्तानि लशणाद्रसानि लघूनि प्रीणनानि कफवातक्लिमिदोषविषमुखाग्र्यजठरकुष्ठप्रीकारोचकपाण्डुरोगहराणि कृच्छ्राणि दीपनानि च सामान्यतः । भवन्ति चात्र ।
"तत् सर्वं कटुतीक्ष्णोष्णं लवणाद्रुरसं लघु । प्रीणनं कफवातघ्नं क्लिमिदोषविषापहम् ।
अर्शोजठरकुष्ठाग्र्यं प्रीणनं रोचकानाशनम् । पाण्डुरोगहरं मेहि कृच्छ्रं दीपनमाचरम् ।
सोमस्यं कटु तीक्ष्णोष्णं सचारलवान वातलम् । लघुमिदीपनं मेधं पित्तलं कफवातजित् ।
मूलमुखोदरानाह्यविरेकास्थापनादिहा । सलप्रयोगसाध्येषु गर्ज सर्व्वं प्रयोजयेत् ॥
दुर्नामोदरशूलेषु कुष्ठमेहाग्निसीदिषु । आनाहाश्वीषगुल्मेषु पाण्डुरोगे च माक्षिगम् ।
कासश्वासाग्र्यं प्रीणकालापाण्डु रोगहृत् । कटुतिक्तानिलं क्रामभीषणारुतकोपनम् ।
कासदीर्घोदरश्वासप्रीषवर्चोमूत्रं छितम् । सक्षारलिक्तकटुकसुण्ठं वातप्रमाविक्तम् ।
दीपनं कटुतीक्ष्णोष्णं वातवर्चोविकारहृत् । आर्श्वं कफहरं सर्व्वं क्लिमिदुग्ध प्रस्थते ।
सतिक्तं लवणं मेदि वातघ्नं पित्तकोपनम् । तीक्ष्णं चारे किलासे च नाम सर्व्वं प्रयोजयेत् ।
मरचेतोविकारघ्नं तीक्ष्णं यष्टिगरोगहृत् । ईर्षा गार्दभं सर्व्वं क्लिमवातकफापहम् ॥
प्रीणकृद्दोदरोक्लादमारुतक्लिमिनाशनम् । अर्शोघ्नं कारभं सर्व्वं माधुमत् विषापहम् ॥")

दृशमूर्व्व, स्त्री, (दृशानां मूलानां समाहार: । मात्राद्विवातूम् ङीप् ।) पाचनविशेषः । यथा,—
"चिल्लयोगाकसम्भारोपाटलागणिकारिका: । दीपनं कफवातघ्नं पचमस्त्रमिदं मतम् ॥
मूलमर्शो एन्द्रियर्शो इष्टतीक्ष्णयोगुरुम् । यातपित्तहरं दृध्यं कनीयः पञ्चमूलकम् ॥
उभयं दृशमूलन्तु सक्षिप्रातपवर्त्तापम् । कासं श्वासं च तन्दायां पार्श्वशूलं च शस्यते ॥
पिप्पलीचर्चसंयुक्तं कण्ठहृद्दृयहनाशनम् ॥"
इति सुश्रुतोक्तः ॥

दृशयोगभङ्ग:, पुं, (दृशयोगस्य भङ्ग: ।) संस्कारकर्म्मसि नक्षत्रवेधविशेषः । अयं खर्व्वदेवः । यथा,—
"तिष्यद्वयेदेकदशोनविंश-
मेकादशाष्टादशदर्शिसंख्याः ।
दृष्टोक्ता रुद्रयुतोऽन्य च योगादरूर्ध्वदृशयोगभङ्गः ॥
अस्यार्थः । कर्म्मकालोनविंशाष्टाद्युक्तनक्षत्रवाङ्-रविभूक्तनक्षत्रवाङ्शयोर्योगे यदि रते अङ्का: स्यु: तदा दृशयोगभङ्गः स्यात् । अस्य प्रतिप्रसवो यथा,—
व्याघ्राद्यो स्थिते रूर्व्वे तुरीयांशं विवर्व्वयेत् । द्वितीयस्तो द्वतीयस्य विपरीतमतोऽन्यथा ॥"
इति ज्योतिस्तत्त्वम् ॥

दृशरथ:, पुं, (दृशस्र दिक्षु गतो रथो यस्य ।) इक्ष्वाकुवंशीयराजविशेषः । स अयोध्याधिपतिः । अस्योत्पत्तिर्यथा,—
सौराष्ट्रदेशीद्वयभिक्षुनामद्विजपत्नीकलहात्भर्त्ता सह सम्वेदा कलहात् मृता प्रेतत्वं गता सा कदाचित् भ्रमन्ती धर्म्मदत्तसंज्ञकं द्विजं ददृश तत्समीपमागत्य तद्वृत्तमवृत्तीसारिसंगतं पापभार्य्या परित्याज्य तद्वचा च द्विज ! मधि कृपां कुरु अहं कथं सृत्तिं प्रयास्यामि । धर्म्मदत्तस्तासुवाच तीर्थदानव्रतादिभिः पापानि नश्यन्ति । तेषु ते नाधिकारः तस्मादाचक्ष्वपथ्यं यस्या कार्त्तिकव्रतं करं तस्याहं ददामि इत्युक्त्वा तुलसी मित्रितजलेन तामभिषेचयत् द्वादशाक्षरमन्त्रमध्यानवयत् । ततः सा दिव्यरूपा अभवत् । तदा सा दिव्यं विमानमपश्यत् पिणाग्रसपुरुषशीलसुशीलाभ्यां सा तद्विमानं आरोहिता । धर्म्मदत्तस्तद्विमानं तौ गत्वा च ददृश वसिष्ठेन भूमौ पपात पुरुषशीलसुशीलौ तस्यास्थ्य प्रशस्य ऊचतु: स्वमेतच्च्यवनं भार्य्यायां सह वैकुण्ठं यास्यति । तत्र वसुनक्षत्रवत्सरासि स्थित्वा पुरुषत्वयं सूर्य्यवंशोद्भवदशरथनामः राजा भविष्यति अयमेव कलत्रया सह भार्य्यत्वयुतं त्वं विष्णु: पिद्धत्वेन स्वीकरिष्यति । इति पाद्मे उत्तरखण्डे ॥

दृशरूपभृत्, पुं, (दृश मत्स्यसूर्य्यमवराहादीनि रूपाणि बिभर्त्तीति । भृ + क्विप् तुगागमश्च । विष्णु: । इति शब्दार्थकल्पतरु: । (दृशावतारप्रख्यदेश्य विशेषो ग्रहयः ॥)

दृशवाको, [न्] पुं, (दृश वाजिनो रथे यस्य ।) भानुः । इति हेमचन्द्रः । २ । १८ ॥

दृशहरा, स्त्री, (दृश यदृशोपादानविशादिदशविधादिदशजलसहतानि वा पापानि हरतीति । हृ + "हरतेरुद्यमनेच्च ।" ३ । २ । ८ । इत्यच् ।